

Opinió
Lecxit 2023/2024

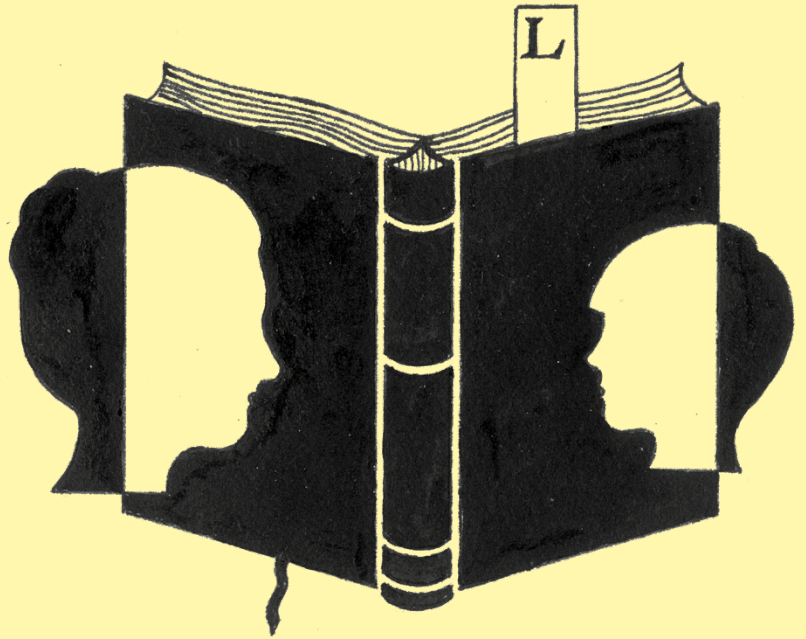
Les *cookies* i els algorismes van fer que, a mitjan del curs 2022/2023, topés amb un anunci de la Fundació Bofill a Instagram. Era una crida per col·laborar en el Projecte Lecxit. Lectura per a l'èxit comunicatiu. Tot i no tenir idea del què, del com, del quan ni de l'on, alguna cosa em va empènyer a fer un clic i a facilitar-los les meves dades. Sabia d'unes amigues que, ja fa temps, havien anat a donar suport lector en una escola de primària i pensava que podia tractar-se d'alguna cosa semblant.

Amb paraules de la responsable del Lecxit de la biblioteca d'Olot, "el Lecxit és un programa de la Fundació Bofill que té per objectiu impulsar l'èxit educatiu a través de la millora de la comprensió lectora dels infants. Funciona amb sessions de lectura d'una hora setmanal durant el curs escolar, on voluntaris acompanyen individualment a un infant en la lectura. A la biblioteca d'Olot va dirigit a infants de 4t de primària amb dificultats de comprensió lectora".

El juliol de 2023, la mateixa Fundació Bofill m'agraïa la col·laboració pel curs que s'acabava i m'animava a continuar el curs 2023/2024. Vaig tenir una gran sorpresa perquè no havia fet res més que omplir un formulari amb les meves dades.

El setembre de 2023, des de la Biblioteca Marià Vayreda d'Olot es posaven en contacte amb mi. Havien rebut les meves dades de la Fundació Bofill per participar en el Projecte Lecxit. M'explicaven en què consisteix i m'enviaven informació complementària per tal d'encoratjar-me a fer de padrina lectora. A partir d'aquell moment van sorgir els dubtes: Ho sabré fer sense ser ensenyant? Em suposarà massa esforç? Estaré a l'altura de les circumstàncies? I si no encaixo amb el meu fillol lector?...

A mitjan mes de novembre, després d'una breu sessió formativa, començava el Lecxit. A la Sala infantil de la biblioteca m'hi esperava un nen de 9 anys, acompanyat de la seva mare. A les nostres cares, a la seva i a la meva, s'hi entreveïa una mirada amb un punt de desconfiança i una mica de por a allò desconegut.

A mode de presentació, vam intercanviar unes quantes preguntes i respostes sobre les nostres famílies, la seva escola i la meua feina, i les nostres aficions. I ens hi vam tirar de cap. Vam començar per *Afortunadament*, de Remy Charlip, un conte d'aventures. I tot va fluir. Abans de finalitzar la sessió vam fer una breu ressenya amb paraules i un dibuix, costum que hem mantingut tot el curs i que ens ha deixat un bonic record de les nostres lectures en forma de quadern. La sessió se'ns va fer curta. I en vaig sortir ben emocionada! Que bonic havia estat i que fàcil m'ho havia posat el meu fillol lector!

Després d'aquella primera sessió en van venir moltes més. Per les nostres mans passaven contes, novel·les i revistes. Ens vam posar a la pell de pandes vermells i d'inspectors

“Ara ja sé que el Lecxit consisteix en acompanyar i no en ensenyar, en compartir i no en allisonar.”

agosarats. Vam viatjar a les grans piràmides per descobrir tresors amagats. Vam recular fins a la prehistòria per trobar dòlmens i menhirs.

Vam fer d'exploradors per la selva, per l'àrtic i per la sabana. Vam desxifrar jeroglífics, vam resoldre enigmes i vam aprendre endevinalles. Vam adonar-nos que hi ha éssers imaginaris, animals fantasmagòrics i personatges estrafolaris. I amb tants al·licients, el temps passava volant. I allò que havia començat sense saber què seria va acabar essent la millor activitat extraescolar d'aquell gran petit lector i la seva humil mentora.

Ara ja sé que no es tractava ni de saber-ho fer ni d'estar a l'altura de les circumstàncies. Ara ja sé que, senzillament, es tractava de ser-hi i de compartir una estona de lectura amb el meu fillol. Ara ja sé que el Lecxit consisteix en acompanyar i no en ensenyar, en compartir i no en allisonar.

A nivell personal, l'experiència ha estat molt gratificant. Si, a més, he contribuït a fer que el meu fillol lector hagi guanyat en fluïdesa, seguretat i gust per la lectura, millor que millor.

Adriana Llongarriu
Il·lustració: Quim Domene

Col·lecció local

MONOGRAFIES

- ALMIRALL, Gabriel,
Història del bàsquet a Olot (dels 25 anys al 50è aniversari), Olot: Club Bàsquet Olot, 2024, 183 p.
- CALLÍS, Eduard; MOLINER, Guillem i SERRAT-CALVÓ, Roger,
Alot Olot. Arquitectura, paisatge i deliri garrotxí, Olot: Observatori del Paisatge-Ajuntament d'Olot, 2024, 71 p.
- Dones rurals, dones de Girona*, Girona: Institut Català de les Dones. Serveis Territorials d'Igualtat i Feminisme a Girona, 2024, 117 p.
- ESCARPANTER, Anna i LLIMONA, Pau,
El grup Sant Pere Màrtir. El naixement del barri de Montolivet d'Olot, Olot: Ajuntament d'Olot. Àrea de Cultura i Educació-Arxiu Comarcal de la Garrotxa, 2024, 162 p. (Trama Urbana; 1)
- Fet al Parc. Agricultors i ramaders compromesos amb la conservació del Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa*, Olot: Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa, 2024 (2a ed.), 48 p.
- GIRONELL, Martí,
La muntanya del tresor, Barcelona: Columna, 2024, 260 p. (Clàssica; 1465)
- ILLAS, Edgar,
The Magma of War. An Ontology of the Global, Nova York-Abingdon: Routledge, 2024, 218 p.
- JOVÉ, Glòria,
Fils i arts. Projectes d'aprenentatge i de vida, Barcelona: Octaedro, 2024, 185 p. (Octaedro Educació)
- MAYANS, Joan Josep,
40 peces per a sac de gemecs, Olot: El Tiltler, 2024, 97 p.
- SELLES, Narcís,
De l'art i els seus contextos. Franquisme, exili republicà i restauració monàrquica, Catarroja: Afers, 2024, 160 p.

ARTICLES

- CAPDEPÓN, Paulino,
"El padre Antonio Soler (1729-1783) y su relación con el poder monárquico en la España de la 2ª mitad del siglo XVIII", dins J. J. PASTOR et al. (coord.), *Música, literatura y poder en la España moderna*, Madrid: Dykinson, 2024, p. 491-522.
- CASADEMONT, Xavier; SOLER-MASÓ, Pere et al.,
"What do I need to work on? Perspectives of social work employers and graduates", *Social Work Education* (Londres), núm. 43/2, 2024, p. 278-295.
- COSTA-BADIA, Xavier,
"Celdas y monasterios dependientes: los otros espacios de vida monástica en la Cataluña altomedieval (siglos IX-X)", *Edad Media. Revista de Historia*, núm. 23, 2024, p. 67-109.
- MARTÍ, Laia,
"Oficis i establiments antics: El drapaire i antiquari de Masberenguer", *Puigsacalm. Circular Social del Grup Excursionista Cultural i Alpinista de Sant Esteve d'en Bas*, núm. 163, octubre-desembre 2024, p. 5-7.
- PLANTALECH, Salvador,
"El 'Burro de Beget', un bitllet icònic", *Acta Numismàtica*, núm. 54, 2024, p. 157-166.
- PRIETO-FLORES, Òscar i RODRÍGUEZ, Núria,
"Muqawama. Estrategias de resistencia de niños en situación de calle: estudio de caso en Tánger", *Sociedad e Infancias*, núm. 8/1, 2024, p. 116-125.
- REIXACH, Albert i BURGUERA, Victòria A.,
"Introducción. Movilidad social en los reinos ibéricos y el Mediterráneo occidental durante la Baja Edad Media: nuevas perspectivas", *En la España Medieval* (Madrid), núm. 47, 2024, p. 9-21.

VALL-LLOSERÀ, Jordi,
"Noves aportacions sobre els mancusos dels comtats catalans. El tresor de Nis, camí de Terra Santa durant la Primera Croada", *Acta Numismàtica*, vol. 54, 2024, p. 75-104.

TEXTOS ELECTRÒNICS

- BOLÒS, Xavier de; PLANAGUMÀ, Llorenç et al.,
"CatVolc: A new data base of geochemical and geochronological data of volcanic-related materials from the Catalan Volcanic Zone (Spain)", *Journal of Volcanology and Geothermal Research*, núm. 446, 107998. [en línia]. Disponible a: <https://doi.org/10.1016/j.jvolgeores.2023.107998>
- GIRONA, Ramon i DEL RÍO, Olga,
"Ways of Representing Mental Illnesses in Two Post-War Documentaries: *Let There Be Light* (1946) and *Shades of Gray* (1948).", *Comparative Cinema*, núm. XI/21, 2023 [2024], p. 13-30. [en línia]. Disponible a: [DOI: 10.31009/cc.2023.v11.i21.03](https://doi.org/10.31009/cc.2023.v11.i21.03)

Joan Josep Mayans

40 PECES
PER A
SAC DE GEMECS

El mes passat l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa va ingressar un llibre documental adquirit recentment pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. El volum, *Aranzel dels actes y escripturas del arxiu de la casa Vila de la parroquia de Talaixà format en lo any 1862*, és un llibre de 294 folis, molts en blanc, que també conté quatre escriptures soltes (anys 1777, 1842, 1863 i 1882) i un plec en quart titulat *Assí estaran notadas todas las escripturas de la casa del Pubill del Coral* (s. XVIII-XIX).

Es tracta d'un *llibre mestre*, un recull de registos de la documentació patrimonial generada al llarg dels segles per dues antigues masies rellevants: els masos el Vilar, de Talaixà, al municipi actual de Montagut i Oix, i el Pubill del Coral, del veïnat de Miralles, comuna de Prats de Molló, al Vallespir. Ambdues masies es van concentrar a mans d'una família de cognom Vila, procedent de Monars. A l'inici del volum, apareix dibuixada una genealogia dels hereus d'ambdues cases i s'hi assenyalava el moment de l'entroncament i unificació. Tot i que no hi consta qui va elaborar el recull, cal atribuir-lo a Pere Puigbert Duran (Tor-

tellà, 1800-1871), especialitzat en intervencions en fons patrimonials i autor d'un bon nombre de llibres mestres en el segle XIX.

El mas Vilar de Talaixà era una pairalia important de l'Alta Garrotxa, d'arrel medieval i amb capella pròpia. La dimensió del seu patrimoni encara es va veure incrementada l'any 1848 amb la incorporació de les terres del mas vallespirenc a mans de l'hereu Sebastià Vila i Sala (Talaixà, c.1820–Oix, 1890). Sebastià és especialment conegut en la història local per haver estat segrestat per una banda de trabucaires a l'entrada de la ciutat de Girona l'any 1846 i retingut durant 3 mesos en una cova de les Guillerries, a l'espera d'un rescat que, finalment, es va pagar. Tot sembla indicar que és a ell a qui cal atribuir l'encàrrec de la redacció del llibre, una eina imprescindible per a la identificació i la gestió de les finques familiars.

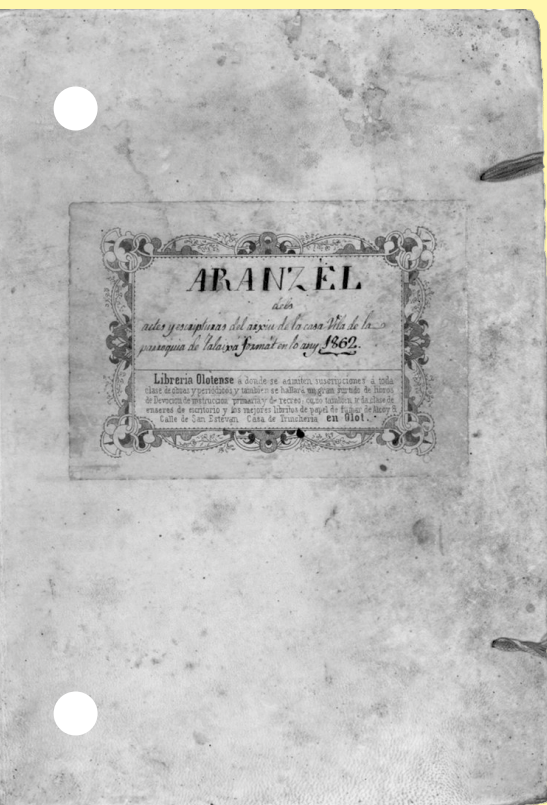
Els registos del mas Vilar comprenen 84 documents (1344-1844) en pergami i paper amb els títols de propietat de finques a Talaixà i voltants; 22 documents (1578-1728) de les finques situades a Hortmoier; 24 documents (1589-1751) de les finques del terme de Bestracà i 75 documents (1436-1770) que afecten Oix. I pel que fa a la casa Pubill del Coral, el volum esmenta 24 documents (1507-1848) de finques de la parròquia de la vila de Prats de Molló. Finalment, hi trobem 186 documents (1387-1861) amb definicions de llegítima i èpoques de dot, testaments i creacions i lluitacions de censals de les famílies Vila i Pubill unides.

La localització d'aquest *aranzel* o llibre mestre alleugereix la pobresa informativa que domina el panorama documental de l'Alta Garrotxa. Tot i l'existència al llarg del temps de grans pairalies en els municipis del nord de la comarca, l'abandonament i el trasllat dels propietaris a altres indrets dificulten molt la recerca històrica als estudiosos.

El dia 25 de novembre, a la seu de l'Ajuntament d'Olot, va tenir lloc l'acte de proclamació del treball guanyador de la **Beca Ernest Lluch de Ciències Socials i Humanes 2024**, que convoca l'Àrea de Cultura i Educació de l'Ajuntament d'Olot. El treball escollit és el presentat per Carlota Rodríguez i Sala (Olot, 1990) i Daniel Vidal Carretero (Girona, 1986), amb el títol *Qui escoltava a Teresa Claramunt? Un apropament al llegat de les dones treballadores del tèxtil garrotxí*. L'objectiu de la recerca és recuperar i posar en valor la participació de la dona en la indústria tèxtil.

En el mateix acte es va fer públic el projecte guardonat amb la **Beca Oriol de Bolòs de Ciències Naturals 2024**, *Història de la vegetació en la transició del plistocè final a l'holocè a la Garrotxa: estudi palinològic de la seqüència Codella'22*, presentat per Jordi Revelles López (Granollers, 1989), investigador postdoctoral a l'Institut Català de Paleoecologia Humana i Evolució Social. L'autor estudiarà la interacció entre vegetació, canvis climàtics i erupcions volcàniques a la comarca.

Aquest mes de desembre, l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa enceta una nova col·lecció de llibres, **Trama Urbana**, amb la publicació del treball *El Grup Sant Pere Màrtir*, d'Anna Escarpanter i Pau Llimona (Beca Ernest Lluch de Ciències Socials i Humanes 2013). La col·lecció, dirigida per Laia Terricabras, vol divulgar estudis locals a l'entorn del patrimoni, l'arquitectura, la memòria i altres camps que expliquen la configuració urbanística i el teixit de relacions ciutadanes de la ciutat d'Olot.

Apunts i repunts naturals

Reserva natural subterrània

Una de les quatre figures de protecció que preveu l'antiga Llei 12/1985, d'espais naturals, és la de Reserva Natural. Està pensada per a espais naturals petits i de considerable interès científic on calgui preservar, íntegrament, el conjunt d'ecosistemes que contenen. Al Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa n'hi ha declarades 28, i corresponen a la majoria dels cons volcànics i a la Fageda d'en Jordà. Pels anys que fa que han estat creades, hom podria pensar que ja s'ha assolit l'objectiu declaratori, però res més lluny de la realitat. Els factors de canvi, els impactes i les amenaces contínues que pateixen fan que la gestió d'aquests espais protegits requereixi d'un esforç de gestió constant. Però pensem una cosa: si ja és difícil arribar a protegir allò que veiem, imagineu-vos com n'ha de ser, de complicat, conservar el que s'amaga a la nostra vista i percepció. I aquest és el repte al qual ens enfrontem, aquí, a Olot.

M'explicaré. L'actualització que l'Agència Catalana de l'Aigua (ACA) va fer del document de referència en planificació hidrològica per a les conques internes del nostre país, el Pla de Gestió de Districte de Conca Fluvial de Catalunya, va incorporar una novetat molt interessant per al període 2022-2027, la declaració d'aqüífers com a Reserves Naturals Subterrànies (RNS). En tot Catalunya, només se n'han declarat sis. Quatre estan a la conca lacustre de Banyoles; un altre és el que alimenta l'estany del Tarter, en el municipi de Pardines, a la Serra Cavallera (el Ripollès) i el darrer, el que més ens interessa a nosaltres, és l'aqüífer fluviovolcànic de la Garrotxa que alimenta als estanys d'en Broc i els aiguamolls de la Deu Vella. Totes aquestes RNS tenen una característica comuna: són aquífers que subministren aigua a zones humides d'alt interès ecològic. Les de la Moixina estan incloses en l'Inventari de Zones Humides de Catalunya. El plantejament és fàcil d'entendre, si s'afecta l'aqüífer, ja sigui per sobre-explotació o per contaminació, en pateixen les conseqüències els ecosistemes naturals que en depenen. D'alguna manera, doncs, aquestes zones humides són objectes de con-

servació i, ahora, sistemes d'alerta que ens avisen de l'estat dels nostres aquífers.

Tanmateix, si volem ser eficients i acostar-nos als objectius plantejats per a les RNS, caldrà passar a l'acció.

“En matèria d'aigua, la inacció no és una opció. Cal una gestió integral i activa”

Actualment, tenim més o menys identificada l'àrea d'influència hidrològica de les fonts de la Moixina, però encara convé ampliar el coneixement hidrològic de l'aqüífer fluviovolcànic. I també ens falta quelcom fonamental: tenir un control més precís de la fluctuació del nivell piezomètric, i això requereix d'una xarxa d'estacions automàtiques de registre en continu distribuïdes pel territori. A dia d'avui, ja tenim uns quants punts, però en falten més. Quan tinguem desplegada tota la xarxa, llavors sí que podrem relacionar directament el volum d'extracció d'aigua amb el cabal efluent de les fonts. La figura de RNS preveu que a partir de la informació reco-

llida s'estableixi un llindar de referència del nivell piezomètric. En cas que se superi, és a dir, que el nivell freàtic baixi per sota d'aquest valor, s'entendrà que comença a haver-hi afectació a les zones humides i, per tant, s'haurà d'intervenir. Això vol dir que l'administració responsable podrà establir, si cal, restriccions. Les administracions públiques, institucions, empreses i particulars, tothom, han d'entendre que la gestió de l'aigua és una prioritat absoluta. Les inversions per millorar les infraestructures (pous, dipòsits i xarxes d'abastament i distribució) s'han d'executar en el marc d'un model de gestió global que tingui com a principal premissa la reducció del consum. S'han de recuperar de manera urgent tots els anys en què s'ha dormit a la palla dedicant les inversions municipals a altres obres més “vistoses”.

En matèria d'aigua, la inacció no és una opció. Cal una gestió integral i activa. La demanda seguirà creixent i no pot ser que, pel camí, perdem els ecosistemes aquàtics de major interès biològic i paisatgístic del municipi d'Olot.

Emili Bassols i Isamat

Impressions d'un paisatge, 26 La forma d'una ciutat

Foto: Josep M. Muñoz

L'escriptor Julien Gracq va publicar, l'any 1985, un llibre titulat *La forme d'une ville*, on, amb una mirada de geògraf i des de la talaia dels 73 anys, evocava l'etapa que va passar entre els onze i els divuit anys en un internat de Nantes. Provenent d'un entorn rural proper, del seu primer contacte amb la ciutat de l'estuari del Loira n'hi havia quedat "un perfum desconegut, insòlit, de modernitat". Dècades més tard, Gracq tractava d'atrapar el batec d'aquella ciutat que ja no podia ser la mateixa, perquè, com deia el vers de Baudelaire del qual havia manllevat el títol, "*la forme d'une ville / change plus vite, hélas! que le cœur d'un mortal*".

Hi pensava l'altre dia, en el llibre de Gracq i en la frase de Baudelaire, després de llegir, en *El Cartipàs* del mes passat, l'article de l'arquitecte Xavier Bayona en què s'oposava, amb una argumentada fermesa, a l'enderroc previst de la torre coneguda com a can Puig (o can Malagrida Pobre), al capdavant del carrer Vilanova, per fer-hi un bloc de pisos. Bayona convidava a un debat ciutadà al qual vull afegir-me. Tot i que desconec el projecte, l'experiència de molts anys i el bon criteri de Bayona em fan témer que l'edificació amb què es vol substituir can Puig s'inscriu, en efecte, en aquella categoria

de "construccions que, malauradament, a més de no fer ciutat, l'emplitjoren". Uns edificis adotzenats, sense respecte pel lloc on s'insereixen, dels quals les nostres ciutats, i Olot no n'és malauradament cap excepció, n'ofereixen un mostrari inacabable. Llavors, cal preguntar-se: què s'hi guanya, i què s'hi perd, amb l'enderroc de can Puig?

La defensa del patrimoni arquitectònic topa sovint amb l'argument que no es pot conservar tot, perquè és car de mantenir i, a més, les ciutats han d'evolucionar i no es poden congelar en el temps. Però la qüestió més important no és tant, al meu parer, quines peces, quins "edificis singulars", han de ser objecte de protecció urbanística pel seu valor històric i artístic, sinó com mantenim "la forma d'una ciutat". Pot ser que, individualment considerat, can Puig no sigui un edifici de primera divisió, tot i que és obra d'un arquitecte notable com era Gaietà Buïgas i Monravà. Però si el tirem a terra, estem "deformant" la conformació històrica d'aquella part de la ciutat i, el que és més greu, només per empobrir-la amb una arquitectura irrespectuosa amb l'entorn. (Oriol Bohigas, que per cert no era particu-

**"si vius en
urbanitzacions
segregades, només
veus i convius amb
veïns que s'assemblen
a tu"**

larment partidari de conservar l'arquitectura d'èpoques passades, deia que hi havia edificis "mal educats" i edificis "ben educats", en funció de com una edificació nova s'inscriu dins un context històric.)

Al respecte, penso que caldria reflexionar sobre la catalogació d'edificis que mereixen un grau o altre de protecció urbanística. El catàleg d'Olot ja fa dècades que va ser aprovat, però la nostra mirada sobre l'arquitectura i l'urbanisme ha evolucionat en tot aquest temps i caldria, doncs, revisar-lo i actualitzar-lo. En particular, de l'arquitectura construïda en els últims cent anys —és a dir,

del Noucentisme ençà—, el catàleg només en protegeix quatre "edificis singulars": a banda de dues obres de l'aleshores arquitecte municipal, Joan Aubert (la casa Aubert, 1936, i la casa Argence, 1941-42), els altres dos edificis catalogats són el bloc d'habitatges racionalista conegut com la Casa dels Nassos (1931-33), obra de l'arquitecte olotí Bartomeu Agustí i Vergés, que era membre del GATCPAC, i una casa als afores, al prat de l'Eruga, projectada el 1965 per l'arquitecte olotí Francesc Vayreda i el seu soci Pau Monguió, que als anys cinquanta havien format part del Grup R. Són dues obres prou notables que reflecteixen dos moments clau de la modernitat arquitectònica catalana, però són també una presència del tot insuficient de l'arquitectura moderna en el catàleg municipal, una deficiència que caldria corregir.

En tot cas, la protecció, el respecte i la valorització del patrimoni històric no ha de ser vist com una rêmora a l'hora de fer ciutat. Baudelaire, el poeta de la modernitat, escriu aquells dos versos —"El vell París ja no existeix (la forma d'una ciutat / canvia més ràpid, ai las! que el cor d'un mortal)"— dins un poema ("El cigne") on es lamenta d'un món urbà que desapareix: "París canvia!, però res no ha canviat en la melancolia meua", hi afirma. Però no és, en cap cas, una qüestió que puguem reduir a la mera nostàlgia. Com deia la comissària d'una exposició recent sobre "el Nova York perdut", "el passat només té sentit en relació al present, en com entenem el seu impacte, com en desxifrem el llegat i com és una força activa que dona forma a allò contemporani". Em penso que no es pot dir millor.

Josep M. Muñoz

Del dinou al vint-i-u La factura hipocràtica

Els diaris cada dia són més primers i les revistes pràcticament han desaparegut. Per si això fos poca cosa, ens tenen entretinguts amb exabruptes de polítics, denúncies de corrupteles i estadístiques estrafores sobre qüestions nímies. En canvi, ningú ens parla d'allò que ens interessaria si ens ho expliquessin. Per exemple, del cúmul de decisions que han acabat enfonsant la sanitat pública de proximitat, sense que ens n'haguem adonat. Fa quatre dies, hi havia metges a tots els pobles, els professionals sanitaris entenien el que els deies i no havies de canviar d'idioma per ser atès educadament, ni calia demanar visita a través d'una aplicació informàtica confusa que no fa altra cosa que posar-te traves per ser atès. En fi, què us he d'explicar que no sapigueu! Però n'hem de parlar, perquè això no ha passat perquè sí, ni per cap intangible no previsible. Hi ha unes decisions governamentals de caràcter pressupostari i de planificació que ho expliquen, i uns interessos econòmics i ideològics que ho han promogut i que ho segueixen promovent.

Fa uns dos-cents anys, els cinc metges d'Olot només cuidaven les classes benestants que s'ho podien costejar. La majoria d'olotins es curaven, o no, gràcies a la medicina ancestral i els remeis casolans. La situació va fer un tomb positiu durant el procés d'industrialització, perquè va caldre resoldre l'alimentació dels obrers i les seves famílies quan estaven malalts o lesionats. Aleshores, cada gremi va organitzar una *societat de mútua protecció* que, a canvi d'una petita quota, ofería als seus associats una paga en cas de malaltia o accident laboral. Per gestionar els diagnòstics i accelerar el guariment, van llogar un metge que va acabar fent de metge de família. Aquest model assistencial funcionava bé i els obrers hi van donar un suport majoritari, fet que va permetre que les mútues obreres s'empoderessin i comencessin a fer demandes als patrons de caràcter laboral i salarial, i fins i tot polític. Tenien molta força perquè la quota dels socis servia de caixa de resistència durant les vagues. Per acabar amb la reivindicació dels obrers, van intentar tancar les mútues diverses vegades, però

sempre tornaven a reorganitzar-se perquè eren imprescindibles per a la pau social. Impotents per desarticular-les, els poderosos van optar per debilitar-les promovent que entitats no laborals oferissin serveis de protecció mútua. A Olot, tenien mútues la parròquia (Montepío de San Francisco, des de 1888), els carlins (Montepío Cooperativa San Carlos Borromeo, 1894) o el cor La Violeta (Unión Coral, 1895).

El cop definitiu contra les societats obreres de mútua protecció el van donar els metges, el 1901. Van aprovar una nova tarifa mèdica que les va fer inviables i algunes van fer fallida. Aleshores, l'Ajuntament va proposar unir-les totes en una sola mútua "ben administrada, en la qual figurés l'autoritat municipal i religiosa, el cos mèdic i altres en representació dels associats". L'intent va fracassar perquè les mútues obreres s'hi van negar. Com a alternativa, van proposar contractar un metge municipal que atengués els obrers. Els metges olotins, que feia un parell d'anys havien creat la seva pròpia mútua, només mèdica, s'hi van oposar de manera vehement. Deien que la sanitat municipal, "per llei, només és per a indigents i pobres de solemnitat". No se'n van sortir, perquè l'esquerra va guanyar l'alcaldia el 1902 i l'Ajuntament va contractar dos metges: Marcos de Roca i Francesc Deu. Va ser un goig sense alegria: un parell d'anys després, les dretes van recuperar la majoria i el servei va quedar restringit als pobres inclosos en una llista de beneficència. De mica en mica, la mútua mèdica dels metges, La Previsora, va aconseguir imposar-se perquè totes les societats obreres de protecció mútua van anar tancant. El que no van aconseguir, però, va ser desmuntar el moviment obrer: es van articular en sindicats obrers d'ofici units en una federació local, més forta i combativa que mai.

Joan Barnadas
joan.barnadas@gmail.com

Aniversari 300 anys de la primera escola de nenes a Olot

El 17 de desembre de 1724, l'olotina Elisabet Lamarca (1660-1734) va demanar a l'ajuntament la cessió d'un local on poder-hi impartir "doctrina cristiana, bons costums i habilitats" (concretades en llegir i fer labor) de manera gratuïta a donzelles pobres. La corporació municipal hi va accedir i va fixar un donatiu anual per pagar el lloguer d'una casa al carrer dels Clivillers destinada a acollir l'ensenyança de minyones. Els regidors van valorar, sobretot, la voluntat d'aquella filla soltera del fuster Pere Lamarca de suplir "la falta d'erudició que hi ha en dita vila entre semblant joventut".

Era la primera passa en l'educació de les olotines, restringida a llegir, escriure, cosir i brodar, a més de rebre instrucció religiosa. A la mort de la pionera, deu anys després, l'escola va desaparèixer i el municipi no va recuperar l'alfabetització pública femenina fins a les acaballes d'aquell segle.

La nòria del temps Mobilitat

El viatge més llarg que l'avi del faulista va fer durant tota la seva vida va ser d'Avinyonet de Puigventós a Olot: va ser el dia de la Fira de Sant Lluc, per comprar un matxo que li estirés l'arada per llaurar els camps. Durant vuitanta anys de vida, la seva petja mòbil es podia seguir dos o tres vegades l'any, quan anava del seu poble al veí. La mare ja va conèixer molts indrets de Catalunya i, fins i tot, ciutats d'Aragó, regne en el qual va viure per un temps. Finalment, el faulista ha conegut pobles d'Europa i el seu fill ha voltat pel món. Així ha sigut, d'una manera molt gràfica, com s'ha anat creant una societat que ha acabat per acceptar els viatges turístics com quasi una necessitat.

A redós d'aquesta nova exigència de la societat de consum, han aparegut agències de viatges, creuers fluvials i marítims, travesses en trens llegendaris, excursions programades, rutes turístiques... i l'Imserso. I viatjar s'ha convertit en un tema quotidià en una societat inquieta i amb ganes de perdre de vista el paisatge de cada dia. És fàcil sentir algú que comenta: "He fet tota Itàlia, la França i Portugal". O: "Conec el nord d'Àfrica, les illes gregues, Mèxic...". He fet? Conec? Hauríem de dir *he passat per...*, i de vegades ni això. Perquè passar dins d'un autocar o un tren o quedar-se una setmana dins d'un vaixell només és canviar les fresses habituals pel so del motor del mitjà de transport. És un fet que passa en el si de la nostra societat com una banalització més. Magnifiquem aquelles coses que, per si mateixes, aporten molt poc al coneixement d'altres pobles, cultures, costums... El sentit clàssic dels viatges era conèixer en directe com viuen i com pensen la gent d'altres latituds. Ara, s'ha convertit en un exercici de passar per davant d'uns paisatges, visitar unes catedrals, trepitjar places i carrers i, sobretot, fer parada en menjadors d'hostals que, per a més inri, fan allò que s'anomena cuina internacional. Això, a més a més, ens priva de conèixer quelcom tan interessant com és la cuina típica d'aquell país o ciutat.

És fantàstic i desitjable que la gent d'Olot viatgi, sobretot quan, com passa amb els clients de l'Imserso, s'arriba a una edat en què la manca d'ocupació pot fer la vida molt monòtona. Però no deixa de ser sorprenent que molts ens parlin de museus de París o Londres —espectaculars!— i que no hagin visitat mai el museu de la seva ciutat. Sovint busquem i trobem lluny de casa allò que tenim ben a prop. Potser és una de les particularitats cap a les quals ha evolucionat la societat en el curs de tres o quatre generacions.

Aquest faulista sempre ha pensat que el paisatge més interessant que ha conegut és el de la gent que camina per carrers i places, que entra i surt de cafès i bars, que va als mercats a comprar o vendre... I per això no cal tenir pressa, ni horaris i camins, ni hostals que ens esperin. Dalí, el pintor surrealista, escrivia: "És imprescindible, per interpretar un paisatge determinat, no haver-lo vist mai".

Domènec Moli

Els noms de la terra Pascols exhumats

Pateixo per les paraules deixades de banda malgrat els bons oficis que, en algun moment, han prestat a la comunitat. Si lexicògrafs i cronistes no en detecten la presència en la parla o en l'escriptura arcaïques, és com si no haguessin existit. Són lletra morta. Ben poc s'hi pot fer, si no és que les desenterrem d'entre els noms de la terra.

Un d'aquests mots morts per desús és *pascol*: ningú no en reivindica el sentit ni en troba a faltar la presència. I malgrat tot, havia campat per aquí i per altres verals, saludat per veïns que li reconeixien la fesomia i li agraïen les indicacions. A la Vall d'en Bas, fins i tot, es reduplicava toponímicament per poder donar l'abast a tant d'interès: *el Pascol*, a Sant Privat d'en Bas, vora el Veïnat Nou del Mallol i el rec del Tinosell, i *el Pascol* i *el Pascol Nou*, al veïnat de l'Avellana, a la Pinya, a tocar del torrent de Tirafaves. És un veterà, ja conegut en l'edat mitjana, quan ningú no el confonia amb el nom de persona Pasqual, com fem ara. Aleshores encara sabien de la seva evolució a partir del llatí (CAMPUS) PASQUALE, 'terreny de pastura', i del seu parentiu amb el castellà antic *pasco*, ara desplaçat per *pasto* i *pastizal*. Sempre li ha anat en contra que els documents antics el camuflessin sota la fórmula llatina *cum pratis, pascuís et silvis*, en una clara gradació de més humanitzat a menys que situava el *pascol* com a element intermedi entre el prat dallat i el bosc espès. Només era inclòs en els papers quan un escrivà compassiu anotava sense filtres que era un element del paisatge, com ara la peça de terra "*que vocant Coma de Pascol*" escripturada al Vallès Oriental, l'any 1142.

Què ens descrivia aquell mot esquerp? Doncs, mentre que *prat* es reservava per al camp treballat per obtenir-ne un farratge determinat i que tenia un propietari reconegut, *pascol* s'aplicava a un terreny silvestre o pantanós i d'ús comunal. Era un bon indicador de terres no cultivades que es podien utilitzar lliurement per a la pastura dels ramats, un significat idèntic al que tenia originalment l'àrab *marjal* al País Valencià. A la plana palustre d'en Bas, abans de la dessecació de les zones humides, s'hi permetia aquesta pràctica. Quan els conreus hi van avançar, el nom va ser aprofitat per les noves cases de pagès construïdes damunt els pascols perduts.

L'any 1959, el medievalista Slicher van Bath parlava del paper important que havien jugat aquests sòls silvestres "aparentment inútils" en l'economia europea, com a pastures i font d'humus. Avui dia, la seva aportació encara podria ser útil; el nom antic, crec que no. Volem exhumar, no resucitar.

Xavier Puigvert i Gurt

Vivències

O tempora, o mores! (i 2)

La cosa es complicava quan el difunt era un feligrès d'una parròquia veïna, com ara Santa Maria de Batet, Sant Cristòfor les Fonts o Sant Andreu del Coll, i calia enterrar-lo al cementiri d'Olot. Aleshores, el capellà d'aquella parròquia conduïa el cos fins al terme divisoriu parroquial, on l'esperava la comitiva eclesial de Sant Esteve d'Olot, que el custodiava fins al final de l'enterrament. I tant se val, es pagaven els drets a les dues parròquies que hi intervenien. Aquest pagament donà lloc a la creença errònia que cal pagar a cada poble per on traspasa un fèretre. El lloc del canvi solia coincidir amb les casetes dels burots (i no és una ironia, encara que ho sembli). Tot aquest trasbals era assistit per un cotxer que conduïa un carro i dos enterraments que també vestien de pompa, segons la categoria. La cosa anava des de la gorra de plat fins al barret de copa. L'any 1962 es canvià el carro per un automòbil, però tot-hom va continuar a peu fins a l'any 1969, quan ja es motoritzà tota la comitiva.

“es volia mantenir la tradició que el difunt fos traslladat en un carruatge tirat per cavalls”

Passats uns dies, se celebraven els funerals i, atès que algunes jornades les misses de difunts no es podien fer per raons eclesiàstiques (festes de Nadal, Setmana Santa...) i també per acumulació d'enterraments –d'aquests, se'n podien fer diversos per jornada; de funerals, un al dia com a màxim–, podia passar un cert temps entre un acte i l'altre. Els funerals eren una funció que se celebrava a l'església parroquial a primera hora del matí i consistien en un ofici cantat, seguit de tres misses simultànies a diferents altars, mentre un capellà resava el rosari des de la trona. Durant un temps, els assistents feien un ofertori de candel·les, que també tenia el seu protocol. Les dones assistien als funerals, però en bancs separats: els homes, a la dreta, mirant l'altar; les dones, a l'esquerra. Acabada la cerimònia,

també s'acomiadaven dels assistents en portes separades: els homes a la que dona al carrer de Sant Esteve; les dones, a la porta principal. Com a curiositat, i per veure fins a quin punt hi estava involucrada la societat, o una part, l'escrit de Francisco Casas que em serveix de base per a aquest relat, destaca les polèmiques acalorades que van esclatar quan es va decidir suprimir les categories en els enterraments i quan es va discutir si els difunts havien d'entrar a l'església o esperar a fora, sobre el carro, durant la cerimònia religiosa. I la més forta fou abans d'inaugurar les sales de vetlla, el tanatori, l'any 1991, que va marcar definitivament un abans i un després.

Em plau acabar explicant, en caire anecdòtic, un fet que vaig viure de prop. Resulta que, a finals dels anys cinquanta del segle passat, a Olot pràcticament no hi havia cavalls de càrrega. Tot s'anava motoritzant, però es volia mantenir la tradició que el difunt fos traslladat en un carruatge tirat per cavalls. Era molt del gust de l'època i es creia que donava un to de solemnitat a la cerimònia, en comptes de la fredor estandarditzada d'un automòbil –malgrat que aquest, lògicament, acabà per imposar-se. El problema fou trobar cavall i cotxer, i varen recórrer al meu pare per trobar una solució. Tot i que a Transports Tresserras ja havien substituït els cavalls, sí que a l'empresa encara hi havia personal apte com a cotxers i espai destinat a quadra. Més per compromís social que per ànim de lucre, s'arribà a un acord i l'empresa comprà un cavall negre de bona prestància. Sols calia designar un cotxer i la nova feina caigué sobre un carreter veterà, proper a la jubilació. Era una proposta de treball més còmoda.

L'escollit era un home ferreny, d'aspecte primari, de caràcter fort i d'un vocabulari que, quan el sentien les beates, li pronosticaven que aniria a l'infern! Era un home de costums, de tal manera que, quan feia el recorregut en carreta pels carrers d'Olot, el cavall que menava ja s'aturava a cada hostel, sense cap indicació. La primera reacció a la proposta de la nova feina fou un no rotund, però quan li van dir que aniria guarnit amb capa i barret de copa,

ho va veure més clar i acceptà. I fou un home feliç, se sentia important. I és que de vegades sí que l'hàbit fa el monjo. Nominava en confiança l'estol de capellans i escolans que precedia la comitiva dels enterraments *la meva orquestra*. I estava orgullós el dia que, per la categoria del difunt, era nombrosa. També hi tenia discrepàncies, sobretot en l'elecció del recorregut, perquè el cavall tenia dificultats en carrers amb massa pendent i paviment relliscós, com ara el de Sant Tomàs, entre les placetes de l'Àngel i Sant Esteve. Al-

gunes vegades havien arribat a l'església cadascú pel seu cantó.

Fins aquí he intentat resumir –no sé si amb criteri encertat– uns cerimonials molt allunyats en la forma i en el fons de la societat actual, però no tan allunyats en el temps. A causa de l'evolució accelerada que hem viscut i estem vivint, allò actual passa a anacronisme en un aclucar d'ulls. Com a reflexió, sempre ens quedarà la frase que encapçala aquesta vivència: *Quins temps, quins costums!*